

Aina Moll, universitària i membre de l'Institut d'Estudis Catalans

Recordar els amics és acostar-los al cor (re-cor-dar). Recordar avui Aina Moll és renovar els sentiments d'estima i admiració per la seva obra i les seves qualitats humanes. Estima i admiració per una dona de dimensió polièdrica, com un edifici de múltiples activitats, desenvolupades amb professionalitat, que marida qualitats com investigadora de la llengua, docent, promotora lingüística, editora, dialectòloga, apologeta, lexicògrafa, dona de seny... Un edifici, amb un frontispici on s'inscriu amb lletres exuberants aquest lema: «amor al país, amor a la llengua».

Quan va néixer, un amic de la família, el jesuïta Miquel Alcover, germà de mossèn Alcover, en visitar els pares, segons explica Moll a *Els meus primers trenta anys*, es va lamentar que fos una nina: «—Jo hauria volgut que fos un nin, perquè estudiàs» —va exclamar. Les paraules del visitant eren heretatge d'una concepció troglodítica, amb un ròssec no superat encara, de discriminació sexista del paper de la dona en la família i en la societat, que el futur de la peticona s'encarregaria de desmentir: estudiaria i arribaria molt lluny en el món de les lletres, de l'ensenyament i del compromís cívic. A l'antípoda d'aquella actitud es trobava la de mossèn Alcover, que va celebrar amb joia el naixement de la criatura, que anomenava afectuosament *na Molleta*.

Em plau avui agrair a la Secció Filològica la invitació a participar en aquest acte en record de la meva amiga i col·lega, de la qual parlaré breument com a universitària i com a membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

Pel que fa al primer aspecte, *universitària*, recordant que el llatí *universitas* era el començament de la denominació medieval *Universitas magistrorum et scholarium*, em referiré a n'Aina com a alumna de la Universitat de Barcelona i altres universi-

tats europees, i també com a docent universitària indefectiblement unida a l'activitat investigadora en el sentit més ampli del mot.

La vaig conèixer a la Universitat de Barcelona, condeixeble en la Secció de Filologia Romànica. Ella cursava el tercer any i jo el primer d'aquesta especialitat de filosofia i lletres. Ens vèiem sovint, parlàvem de problemes de la llengua, criticàvem algun professor i aviat ens va unir una amistat entranyable que va créixer amb els anys. El nostre admirat mestre, Antoni M. Badia Margarit, no es limitava a captivar-nos amb les seves classes d'història de l'espanyol, lingüística romànica i gramàtica històrica, sinó que, fomentant la relació mestre-alumne, ens posava en contacte amb la natura, organitzant excursions a diversos llocs de Catalunya. Mai no oblidaré la que vam fer al Matagalls, on, sorpresos per una boira sobtada, desorientats, vam haver de passar la nit a la muntanya, cercant llenya, encenent una foguera, i, al seu escalf, resant el rosari i cantant cançons nostrades, fins que els pares d'una condeixeble ens van venir a rescatar. Van ser moments d'incertesa i de forta companyonia que van fer més fermes els inicials vincles d'amistat que ens unien. Durant el darrer any de la carrera, va col·laborar, com jo mateix, en les tasques d'organització del VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica, celebrat a Barcelona (1953), que va suposar la internacionalització de la nostra llengua i la presència a casa nostra dels grans romanistes del moment, molts d'ells coneguts a través de la bibliografia dels cursos, però que va poder conèixer personalment (Wartburg, Carnoy, Coromines, Max Leopold Wagner, Seguy, Rohlf, Pottier, Joseph Piel, etc.). Acabada la carrera amb premi extraordinari, va assistir a congressos de filologia romànica (Florència, Estrasburg, Madrid, Nàpols), va realitzar estades a l'estranger, en centres universitaris diversos, per ampliar estudis lingüístics: París-Sorbona (amb Pierre Fouché), Estrasburg (fonètica, amb Georges Straka), Frankfurt del Main (amb Von Richthofen), Zuric (amb Arnald Steiger). Amb una carrera d'èxits acadèmics i un bagatge curricular brillant, va esdevenir ajudant de Badia en l'assignatura de gramàtica històrica espanyola, càrrec al qual va renunciar per establir-se a Mallorca, on va tenir l'oportunitat de ser nomenada professora de lingüística romànica d'aquella universitat. Malauradament, aquest ensenyament només va durar un curs a causa de l'animadversió envers ella d'un col·lega influent que va posar obstacles a la seva continuïtat, estroncant així una carrera universitària que s'augurava brillant. Arran d'aquest contratemps, n'Aina desviaria la seva futura trajectòria cap a altres actuacions, com la docència en l'ensenyament secundari, la redacció de llibres de text de francès, la responsabilitat editorial, la col·laboració en el *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB), treballs per a la publicació de l'*Atlas lingüístico de la península ibérica* (ALPI), etc. És ben lamentable que actituds com aquella, de gratuïta malvolença cap a una persona valuosa i la seva família, que tant havia treballat i treballava per la defensa i el foment de la cultura catalana, veiés tallat el fil d'una vocació que s'augurava fecunda.

La vessant *investigadora* d'Aina Moll, que ja s'havia manifestat tímidament en un treball de batxillerat sobre el vocabulari de Joaquim Ruyra, s'inicia amb la preparació de la tesi sobre els parlars eivissencs (1953), que va implicar una ímproba labor de recollida de dades sobre un dialecte altament atractiu pel seu arcaisme, potència creadora, distanciament de la resta del balear, complicitat amb el valencià, fidelitat a la cultura popular, etc., al qual farà referència més endavant. Tanmateix, l'elaboració de la tesi es va endarrerir a causa de la incorporació de la nostra filòloga als treballs de redacció dels dos darrers volums del *Diccionari* i la col·laboració, com a becària del Consejo Superior de Investigaciones Científicas, amb Sanchis Guarner —acollit per Francesc de B. Moll a les tasques lexicogràfiques d'aquest—, en la preparació de la cartografia del primer volum de l'ALPI; un fitxatge que va beneir Rodríguez Castellano, col·laborador d'aquesta obra, amb paraules laudatòries, ja que la considerava «garantía de seguridad». Efectivament, n'Aina gaudia d'experiència geolingüística per les enquestes, de tres mesos de durada, que havia seguit amb el seu pare arran de la col·laboració d'aquest en la magna empresa de l'esmentat ALPI. També va contribuir a l'arraconament definitiu de la tesi el seu accés al professorat de secundària, com a docent de francès (els qui tenim aquesta experiència sabem de la dedicació que s'exigeix a un professor d'institut), primer com a interina i després com a catedràtica per oposició amb el número 1. L'ocupació quotidiana a l'ensenyament, per al qual sentia autèntica vocació i que es va manifestar amb un unànime reconeixement per part de les alumnes, va empènyer n'Aina a redactar manuals de francès, seguint en certa manera la trajectòria del seu pare, que havia publicat manuals d'italià (jo mateix me'n vaig servir al meu batxillerat) i d'alemany (la meua professora estava encantada amb la gramàtica de Moll). Tretze manuals, de nivells diferents, amb matèria molt treballada, explicada clarament, de modèlica exposició pedagògica i paral·lels en qualitat als del seu pare. Aquest tipus de treballs, considerats escolars, per mi tenen també un valor de recerca, pel que impliquen d'esforç de síntesi, d'ordenació del rang progressiu de dificultat d'aprenentatge de l'idioma; treballs que, com l'ensenyament de segones llengües, s'encabeixen dins la disciplina de la lingüística aplicada, amb una metodologia avui enriquida amb copiosa bibliografia (cal valorar aquesta estratègia sobretot si l'autor ha mostrat abans la seva expertesa en la investigació més profunda). Igualment, cal esmentar les nombroses publicacions divulgatives d'aclariments de dubtes sobre lèxic o ortografia explanats en els textos de *Línia directa amb la Campanya de Normalització Lingüística*, on s'explicaven, s'aclarien i es justificaven decisions que afectaven la normativa; en especial, en relació amb la varietat balear. Per explicar l'ús de l'article salat segons els registres, justificar *benzinera* en comptes de *benzineria* o defensar el nom de la llengua o els usos de *servei/servici*, cal tenir una sòlida formació dialectològica, gramatical, històrica i sociolingüística; en suma, cal haver fet investigació per no emetre interpretacions inexactes o esbiaixades de la realitat idiomàtica.

La col·laboració al DCVB té lloc entre 1954 i 1956 i s'estén sobre els volums IX i X. Seguidora de l'obra titànica, ingent, providencial, del seu pare, ella va fer córrer tinta per defensar-lo d'interpretacions injustes o esbiaixades. I així, remarcava que, quan es deia simplement *Diccionari Alcover*, no es reflectia la immensa feinada de Francesc de B. Moll, que, a més d'integrar l'obra a la unitat ortogràfica, va salvar la seva continuïtat i va inocular-li un valor científic que era més dubtós en la ploma del canonge, de l'«home de combat». Afegia que era altament afalagador que l'obra adesiara fos coneguda com *el Diccionari* per antonomàsia i que el títol —aparentment fraccionari, de *Diccionari català-valencià-balear*, mantingut per respecte al seu mentor— s'havia d'interpretar a través del subtítol —*Inventari lexicogràfic i etimològic de la llengua catalana en totes les seves formes literàries i dialectals, recollides dels documents i textos antics i moderns, i del parlar vivent al Principat de Catalunya, al regne de València, a les Illes Balears, al Departament francès dels Pirineus Orientals, a les Valls d'Andorra, al marge oriental d'Aragó i a la ciutat d'Alguer de Sardenya*. A més, n'Aina subratllava amb raó que, sense Alcover, no hauríem tingut *Diccionari*, ni una figura com Francesc de B. Moll; ni —hi afegiria jo— el *Diccionari etimològic* de Coromines no hauria estat tan complet. I no hauríem d'oblidar la col·laboració popular en l'arplega de materials. Ciència i poble bellament maridats. Encara he d'aportar una puntualització de n'Aina sobre el *Diccionari*, a propòsit de les paraules de Carles Riba al pròleg de la segona edició del *Diccionari general*, «la disposició tipogràfica —deia el gran hel·lenista— de tots els materials en peu d'igualtat fa arriscada la seva consulta», oblidant el caràcter orientador de cara a una llengua de referència ostensible en la condemna de castellanismes (*borrador cedia el lloc a *esborrall*, *fresa era substituït per *fraula* o *maduixa*) o la remissió de variants fonètiques, sovint dialectals, a la forma preferent o més general (*mus/mos* era remès a *nos* i *ens*, *dijuni* a *dejuni*, *nuu* a *nus*, *guinavet* a *ganivet* o *almela* a *ametlla*). Els localismes més cridaners rebien la nota de «molt dialectal» (per ex., *llavora* 'llavor' i 'truja de llavor'); a més, quan calia, marcava aspectes funcionals de certs usos, com l'infantil (*missa* 'església'). Pel que fa a la morfologia, quan inclou les variants flexives del verb *conèixer*, marca amb negretes les formes baleàriques que són «d'ús literari». Una estratègia exhaustiva, inclusiva, però orientadora cap a un model de llengua unitari i compartit.

He parlat abans de la tesi, que va abandonar davant altres urgències, però ens n'ha deixat una mostra (que jo mateix vaig qualificar de «ben rica i prometedora») i que anunciava el rigor i excel·lència de l'obra; em refereixo a l'article «Sufijos nominales y adjetivales en ibicenco» (Moll, 1957), on fa la distinció exhaustiva i fina de sufixos segons la seva vitalitat; en destria els morts (-*ard*, com *moscard*) dels paralitzats (-*ea*, com *al·lotea*; -*òrum*, com *robotòrum*) i dels productius (com *manassa*), i anota que les activitats marineres dels eivissencs han provocat —dins l'arcaïtat del dialecte— la presència d'alguns sufixos de procedència forana

(com *-illo*, de *homenillo*; *-ico*, de *homenico*). La qualitat del treball augurava la qualitat de la tesi, malauradament frustrada per les circumstàncies. Joan Coromines, sabedor d'aquest treball de n'Aina, li va adreçar una carta (1977) on li adjuntava uns articles sobre mots relacionats amb l'eivissenc i, alhora, la convidava a assistir a unes sessions científiques que ell celebrava a Pineda on hi hauria Joan Bastardas, Antoni Badia, Joaquim Rafel i jo mateix. És una mostra de l'interès que la contribució de n'Aina havia despertat en l'ànim de l'eminent lexicògraf. N'Aina li respongué fent algunes matisacions i aprofità l'ocasió per reconvenir amablement alguns comentaris negatius que havia fet al *Diccionari etimològic* castellà sobre alguns col·legues, una pràctica que el gran filòleg no s'estalvià de fer en el *Diccionari etimològic* català sobre l'obra d'Alcover-Moll.

La Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans necessitava una figura com Aina Moll per recollir el seu saber i experiència en els treballs de lexicografia i estandardització. I, així, el 1993 va ser acollida a la docta acadèmia, que freqüentava assíduament (només el sotrac de la seva malaltia li ho va impedir) i on va intervenir activament. Ella va ser una veu autoritzada per al desenvolupament d'un model de llengua que combina unitat i diversitat, cohesió i participació, de manera que la comunicació entre els parlants sigui fluida i sense entrebancs i, alhora, aquells s'hi sentin representats i adherits. Els mestres Pompeu Fabra i Francesc de B. Moll n'havien establert la pauta.

En relació amb aquest tema, voldria cridar l'atenció sobre l'actitud ètica, profundament humana, que va tenir n'Aina a propòsit de les crítiques a la primera edició del *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC, 1995). I tornem a la faceta de polemista assenyada de la nostra Aina. La publicació del DIEC va rebre diverses crítiques, entre les quals l'article «El diccionari de l'Institut. Una aproximació sistemàtica», publicat a *Els Marges* per quatre filòlegs. Quan ningú pràcticament havia reaccionat davant les crítiques o justificant els canvis introduïts, Aina Moll va sortir a la palestra amb valentia i objectivitat amb un llarg article de cent divuit pàgines (*Els Marges*, núm. 143 a 146), on, partint d'una asserció comunament admesa que tot diccionari té defectes, rebatia el suposat caràcter improvisador del DIEC i el fet de no haver pres com a punt de partida el diccionari d'Enciclopèdia Catalana; analitzava, justificava i criticava casos concrets referents a l'ús de marques geogràfiques, la frontera entre lèxic general i terminologia, les remissions, els àmbits general i restringit, els manlleus, la feminització, etc. És un document valuós, fet a títol personal, amb què fa front, amb arguments, fruit d'una sòlida formació en lingüística, a les crítiques parcials i sovint injustes dels quatre «zelosos» analistes.

La meua vida acadèmica presenta alguns paral·lelismes amb la de n'Aina. Vam estudiar filologia romànica a la nostra estimada *alma mater*, vam tenir premi extraordinari de final de carrera, ens vam formar en universitats estrangeres, vam accedir a una càtedra de francès d'institut, hem cultivat la dialectologia amb espe-

cial interès per l'eivissenc, hem practicat enquestes dialectals i hem participat en l'elaboració de mapes lingüístics, tenim un centre escolar amb el nostre nom i hem compartit l'honor de pertànyer a la Secció Filològica de l'IEC —on hem intentat implementar el lèxic acadèmic amb la nostra experiència i modèstia del nostre saber. Però, en aquesta planura d'equivalències, s'aixeca, com un turó fèrtil on han fet niu la intel·ligència i el seny, la teva empenta per defensar el català com a llengua pròpia i lluitar pel seu arrelament, per aixecar l'estendard de l'estàndard, unitari i —ahora— policrom, federal, polifònic, amb veus i colors de tota l'àrea idiomàtica; per estendre des d'instàncies de govern l'ús social de la llengua catalana. El teu prestigi social i cívic potser va contribuir a difondre a Catalunya la variant mallorquina del teu prenom, *Aina*, amb una *a* diftongada on la *i* implosiva fa de pont suau amb la nasal i endolceix el nom.

Gràcies, Aina, per tantes coses que ens has regalat; el nostre record serà constant i el teu exemple, amerat de ciència, ètica, solidaritat, escodrinyl lexical, pedagogia i persuasió, ens acompanyarà sempre, *indesimalter*, com les ones damunt la llongada de la platja, com les pedres perdurables dels nostres talaiots.

JOAN VENY
Secció Filològica

Aina Moll i Joan Veny (Palma, 16 d'agost de 2016).
Fotografia de Dora Moll Marquès.

BIBLIOGRAFIA

- ARNAU I SEGARRA, Pilar (2019). «Unes cartes sobre l'amistat filològica entre Aina Moll i Joan Coromines». *Randa*, núm. 83, p. 127-136.
- CABRÉ I CASTELLVÍ, M. Teresa (2019). «Aina Moll, una lluitadora nata». *Terminàlia*, núm. 19, p. 68-72.
- DCVB = ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de B. (1930-1962). *Diccionari català-valencià-balear*. Palma de Mallorca: Moll. 10 v.
- DIEC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Diccionari de la llengua catalana* (1995). Barcelona: Edicions 62: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Palma de Mallorca: Moll; València: Edicions 3 i 4.
- ESTEVE, Francesc; FERRER, Josep; MARQUET, Lluís; MOLL, Juli (1998). «El diccionari de l'Institut. Una aproximació sistemàtica». *Els Marges*, núm. 60 (abril), p. 5-96.
- FABRA, Pompeu (1954). *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: López Llausàs.
- Historia interna = La historia interna del 'Atlas lingüístico de la península ibérica' (ALPI): Correspondencia (1910-1976)* (2009). Introducció, selecció i notes de Santi Cortés i Vicent García Perales. [València]: Universitat de València.
- Línia directa = Línia directa amb la Campanya de Normalització Lingüística*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General de Política Lingüística.
- MARÍ, Isidor (2019). «Aina Moll, un reconeixement general», *Serra d'Or*, núm. 714, p. 29-31.
- MOLL, Aina (1957). «Sufijos nominales y adjetivales en ibicenco». *Revista de Filología Española*, vol. 41, núm. 1/4, p. 342-371.
- (1999). «El "Diccionari" de l'Institut. Aproximació a una altra aproximació». *Revista de Catalunya*, núm. 143, p. 116-154; núm. 144, p. 157-172; núm. 145, p. 96-131; núm. 146, p. 84-105.
- (2003). *Francesc de B. Moll: La fidelitat tossuda*. Palma: Ajuntament de Palma.
- MOLL, Francesc de B. (1970). *Els meus primers trenta anys (1903-1934)*. Mallorca: Moll.
- MOLL KAMMERICH, Susanna (2019). «Aina Moll, la tenacitat amable». *Les notícies de llengua i treball*, núm. 48, p. 35-37.
- VENY, Joan (2011). «Homenatge a Aina Moll». *Lluc*, núm. 876 (abril-juny), p. 23-24.